

KLEVETA JAKO PROSTŘEDEK SOCIÁLNÍ KONTROLY

Kateřina Soukalová

*Pracoviště historické sociologie, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze
kat.soukalova@seznam.cz*

Gossip as a Means of Social Control

Abstract—The paper presents gossip as a means of social control. It shows that gossip as informal social control is used mainly to maintain a group's norms and values. It highlights the importance of the preventive character of gossip, because the possible existence of gossip affects an individual's perception of their reputation. The mere fact that an individual can be an object of gossip or public opinion and thereby be identified as a violator of standards, values or norms, has a great influence on their future social participation and reputation in that group. Within the context of social control, the manuscript presents several theories regarding gossip – the theory of the evolutionary origin of gossip, the theory of gossip as a factor which reinforces social values and norms, the theory of gossip as a means for purely selfish personal gain, and finally the theory of pro-social gossip and gossip as a form of punishment. It also describes the fundamental functions of gossip and the reasons for its spread, and thereby highlights its societal importance.

Keywords—*gossip; small talk; social control; group mechanism; informal control; word of mouth communication; reputation*

NA ÚVOD:

VZTAH KLEVETY A SOCIÁLNÍ KONTROLY

SOCIÁLNÍ kontrola je sousloví, jež odkazuje k udržení sociálního řádu, pravidel, norem, v určitém smyslu jsou jim pak míněny i prostředky a mechanismy, které jsou využívány k dodržování sociálního řádu, tedy k omezení nekonformního chování členů, k udržení stability sociální skupiny. Sociální kontrola je prostředkem k ovlivňování chování členů společnosti či dané sociální skupiny. Je to i proces, v rámci něhož společnost svým členům předává sociální vzorce chování. Zahrnuje rovněž to, jak se společnost jako taková staví vůči jedinci a jak

jedinec vůči ní. Pokud jedinec nerespektuje nastolená společenská pravidla, může být trestán. Takto pak sociální kontrola využívá jak mechanismy formální (policie, justice), tak neformální (veřejné mínění, klevety, sousedé), které by měly společnost ochraňovat vůči jedincům, kteří dané normy nejsou schopni či je nechtějí respektovat.

Klevety takto mohou sloužit jako nepřímá sociální kontrola, která se realizuje skrze vazby jedince k jeho blízkým či k jinak pro něj společensky relevantním osobám. Socializovaný jedinec totiž raději preferuje konformní chování, aby jeho stávající společenské vazby nebyly narušeny. Pro člověka jakožto společenskou osobu jsou vztahy s ostatními členy společnosti důležité, stejně jako jejich mínění o něm samém. Totiž skutečnost, že je jedinec klevetami nebo veřejným míněním označen jako narušitel norem, má velký vliv na jeho další případnou sociální participaci a na jeho pověst v dané skupině.

Neformální sociální kontrola, mezi níž patří i kleveta, má větší účinek spíše v menších skupinách či společenstvích. Dle Emila Durkheima (1893/2004) jsou členové menších společenských uskupení blíže ostatním členům i sociálním normám, existuje zde silnější morální konsensus, tím pádem je pak jakákoliv odchylka rychle identifikovatelná, protože každý jednotlivý člen je pod neustálou kontrolou ostatních, přičemž právě ostatní členové mohou na narušitele vyvíjet nátlak, aby pozměnil své chování, protože tím dosavadním narušuje vžitě hodnoty, normy a zvyky dané skupiny.

Samozřejmě existuje rozdíl v sociální kontrole v tradiční a moderní společnosti. Právě kleveta byla základním prvkem formální sociální kontroly v tradičních společnostech, kdy byl prakticky celý jedincův život prožit v komunitě známých lidí. Jeho život, i ten soukromý, probíhal před očima ostatních členů komunity.

Přestože modernita tradiční komunitu pozměnila, a jedinec se stal silně individualistickým, nezávislým na prostředí, z něhož vzešel, bezpochyby klevety neustále sehrávají svou roli a mají značný výtýnam, např. ve svém preventivním charakteru, neboť jejich případná existence má vliv na jedincovy představy vlastní potupy, společenské ostudy, ztráty statusu či změně pověsti u ostatních.

Kleveta je druhem neformální komunikace dvou a více lidí, která se ve svém obsahu zabývá jednáním či chováním osob, které komunikaci nejsou přítomny.¹ Tím pak slouží jednak jako prostředek k pozitivnímu vnímání sebe sama, ale i k možné diskreditaci toho druhého (Cox 1970; Paine 1967), zejména proto, že je svou povahou hodnoticím komentářem (Foster 2004, 78). Lidově řečeno, kleveta je mluvení o jiném člověku za jeho zády. Klevety mají, navzdory své četnosti, kdy zahrnují až 65–90 % veškeré komunikace (Dunbar 2004; Emler 1994), negativní pověst. Jsou považovány za nemorální téměř v každé společnosti, nehledě na stávající kulturu či historické období. Důvodem může být fakt, že jsou často nahlíženy jako prostředek k manipulaci s druhými a k jejich ovlivňování, avšak nepochybný je i jejich pozitivní vliv – jsou účelové a důležité pro sociální fungování.

Klevety jsou definovány různě, například jako konverzace o společenských a osobních tématech (Dunbar 2004, 109), jako pozitivní či negativní informace s hodnoticím aspektem, které jsou během konverzace vyměňovány o třetí straně, která se oně konverzace neúčastní (Grosser et al. 2010, 3; Foster 2004, 81). Kleveta je tímto silně spjata s přátelstvím a jinými sociálními vztahy a hraje důležitou roli v budování a udržování vztahů skrze přátelství či různé druhy známosti. Jako nástroj sociální kontroly tak ustanovuje členství v komunitě a stráží její morálku. Slouží k sociální regulaci a udržuje standardy chování.

1 Často je kleveta zaměňována za fámu, další z druhů neformální komunikace, avšak každá z nich má jinou funkci a podstatu. Fámy jsou určitou veřejnou komunikací přinášející hypotézu o tom, jak svět funguje (Rosnow 1991), jejich podstata tkví v tom, že jedincům pomáhají nacházet smysl ve stávajících skutečnostech, pomáhají jim vyrovnávat se se znepokojením a nejasnostmi (Rosnow a Fine 1976). Kleveta oproti fámě koluje mezi lidmi, kteří se znají, přičemž její obsah se pak týká absentující osoby, kterou taktéž oba znají. Šířitel pak klevety šíří zejména kvůli nějaké osobní výhodě.

Margaret Cuonzo (2008, 133) ukazuje, že v procesu klevetění musí existovat minimálně tři strany – klevetící, příjemce klevety a objekt klevetění. Nelze klevetit o sobě samém, ale pouze o druhých. A právě v tom zřejmě tkví podstata toho, proč byla a je kleveta nahlížena jako nepatřičná, neboť právě tento aspekt ukazuje, v čem tkví její skutečná podstata – v narušování soukromí. Mluvčí totiž musí mít jistý skrytý úmysl s cílem ovlivnit mínění či názory příjemců sdělení. První podmínkou pro naplnění zmíněného cíle je to, že mluvčí musí mít určité vědomosti o objektu jeho p(r)omluvy, musí být například přesvědčený o tom, že třetí strana nechce, aby se nějaké informace dozvěděli ostatní lidé. Zde je vidět rozdíl mezi obyčejně podanou informací: mluvčí předpokládá, že objekt klevetění nebude rád, když se jistou informací o něm dozví někdo jiný (Cuonzo 2008, 135). Právě snaha o utajení či snaha o zamezení šíření informace dává často klevetě vzniknout, případně je jednou z jejích charakteristik, kterou se odlišuje od ostatních podobných druhů neoficiálních ústně šířených informací. Cuonzo také tvrdí, že kleveta je aktivita, v níž nejde ani tak o její obsah – tatáž informace může být klevetou, ale také nemusí – záleží vždy na okolnostech a úmyslech mluvčího. Autorka tak odmítá definici, která vidí klevety jako tvrzení o soukromých záležitostech druhých, protože obsah klevety se nemusí nutně týkat pouze osobních či citlivých záležitostí.

Cílem příspěvku je tak ve výše zmíněném kontextu představit klevetu jako prostředek sociální kontroly. Příspěvek přehledným způsobem poukazuje na nejvýznamnější teorie o funkcích a podstatě klevety – na teorii o evolučním původu klevet, teorii o klevetě jakožto posilujícím faktoru společenských hodnot a norem, teorii o klevetě jako čistě sobeckém prostředku pro osobní zisk a konečně prosociální teorii klevet a klevetu pojímanou jako formu trestu. Rovněž neopomíná ani stěžejní sociální funkce klevet a důvody jejich šíření, čímž ukazuje, jak důležitou sociální roli klevety ve společnosti zastávají.

TEORIE O ZRODU KLEVET

Evoluční teorie o původu klevet přichází s názorem, že s průběhem evoluce se lidé stávali čím dál tím více sociálními, neboť jim to přinášelo určité výhody (např. pocit bezpečí a možnost sdílení zdrojů). Jedinec totiž sám nemohl být schopen hlídat své přístřeší, lovit a zároveň vykonávat několik dalších činností naráz, což však

skupina mohla. Jenže skupina mohla existovat a rozvíjet se pouze v případě, že si byl každý jednotlivý člen roven. Takováto skupina si pak stanovila normy, které předepisovaly svým příslušníkům, jak by se měli chovat. Samotná existence skupinových norem však nebyla zárukou toho, že je každý jednotlivý člen bude dodržovat, neboť občas se určitý jedinec či několik jedinců nechoval tak, jak se od něj očekávalo – nechoval se dle stanovených norem. Pro ostatní, kteří dané normy ctíli, to představovalo problém. Jak tedy zajistit dodržování norem všech členů, navíc když je to časově i energeticky náročné? Robin Dunbar (1996, 115–116) odpovídá, že evoluce tento problém vyřešila tak, že dala lidem schopnost mluvit, čímž členům skupiny umožnila varovat se navzájem proti těm, kteří stanovené normy porušovali (Dunbar 1996; 2004). Kleveta tak vznikla a sloužila jako obranný prostředek skupiny proti těm, jež porušovali dané normy.

I Jerome Barkow (1992, 628) ukazuje, že klevety byly našimi předky vybrány jako základní komunikační nástroj, neboť poskytovaly informace nezbytné pro přežití. Informace a hodnocení ostatních členů se nutně stávaly středem jedincova zájmu (např. kvůli spolehlivosti partnera v sociální směně, soudobým aliancím, přátelstvím atd.). Vzhledem k tomu, že ve znatelné části každodenního života bylo třeba informační výměny, bylo logické, že se rozvinul evoluční mechanismus klevet. Tento Barkowův názor plně rozvinul Dunbar (1996; 2004), který se úzce profiloval na studium vývoje klevet (a lidského jazyka jako takového). Jeho výzkum byl založen na datech týkajících se fyzického drbání primátů, chování v sociálně koherentních skupinách a sledování činnosti neokortexu v mozku.

Dunbar tvrdí, že fyzické drbání bylo v procesu evoluce nahrazeno „drbáním“ sociálním (tedy možností mluvit). Dunbar vystihl podstatu tohoto procesu svým výrazem pro klevetění – sociální grooming (Dunbar 1996). Sociální grooming, neboli drbání ve smyslu sociální komunikace, je dle autora prakticky totožné s fyzickým drbáním u primátů, neboť má tentýž cíl – vytvářet a udržet pohromadě komplexní sociální skupinu. Proto vzniká dle Dunbara verbální komunikace, která je účinnou formou pro tvorbu společenství. Slouží k výměně sociálních informací a umožňuje skupině členů varovat se navzájem před někým, kdo se nechová dle norem.

KLEVETA JAKO POSILUJÍCÍ FAKTOR SPOLEČENSKÝCH NOREM

S totožnou myšlenkou, avšak o několik let dříve, přišel Max Gluckman, jenž v klevetě spatřoval kulturně kontrolovanou hru s důležitými sociálními funkcemi (1963, 312). Ta poté funguje jako upevnění skupinové jednoty, skupinových norem, a to zvláště v situacích, v nichž je poukazováno na odlišnost dalších skupin. Gluckman tvrdí, že i samotné vědomí toho, že členové skupiny mohou klevetit, když se někdo nechová dle norem, je dostatečným prostředkem pro to, aby členové udržovali své chování v rámci norem. Je to tedy něco jako mechanismus, který udržuje chování jedinců v rámci norem, něco, co reflektuje morálku a posiluje komunitní vztah. Kleveta tak může ustanovovat sociální status, předávat stereotypy a předsudky, udržovat morálku a komunitní vazby, zhmotňovat sociální normy a chování či informovat komunitu.

Gluckman ukazuje, že kleveta není jen důležitá společenská instituce, ale také vysoké umění, které odráží snahu mluvčího vzbudit určitý dojem, který ovlivní to, jak druzí budou s objektem klevetění následně jednat a jak na něj budou nahlížet, avšak stejně tak i dojem, který ovlivní názory příjemců na mluvčího samého. Snahu o formování dojmů tak lze dle Gluckmana vnímat jako druh sociální kontroly (Gluckman 1963).

Lidé se často snaží vyhledávat neformální informace, tedy informace navíc, mimo oficiální komunikační kanály, aby uspokojili svoji zvědavost. Lidé, kteří klevety šíří dále, tak neustále obnovují a posilují sociální systém. Informace, které se šíří skrze klevety, snižují napětí a možnost konfliktu, protože kleveta sama trvá na dohlážení obecně přijímaných pravidel chování, udržuje a stabilizuje sociální skupiny. Komplikací však je, že skupina není tvořena jen lidmi, kteří vyznávají stejné morální hodnoty, a problém pak může nastat právě z tohoto důvodu. Podle Gluckmana (1963, 313) je hlavní funkcí klevety nepřímo poukázat na nesouhlas s chováním, které je v protikladu s morálními hodnotami skupiny. Šířením klevet tak člen skupiny ukazuje svůj pohled na to, o čem kleveta vypovídá.

Sociální kontrola je rovněž svázána s tím, zda jsou lidé klevetě připraveni a ochotni uvěřit. To má souvislost i s ochranou sociální skupiny. Kleveta tak slouží jako strážce negativního chování a jednání jedinců, ale je také ukazatelem sociální stability a ochrany skupiny. Gluckman

tvrdil, že kleveta může sloužit jako faktor ospravedlňující výjimečnost sociální skupiny, ve své podstatě tedy pomáhá udržovat morální normy a hodnoty skupiny, přičemž poukazuje na jejich spolehlivost, zejména při srovnávání s univerzálními společenskými normami či normami jiných skupin. Kleveta stejně tak definuje jedince jako členy skupiny: právo participovat na klevetě je znakem přátelství nebo bližší známosti, protože kleveta se šíří většinou pouze mezi důvěryhodnými, spřízněnými lidmi, kteří se znají. Participace na šíření pak sleduje pravidla chování. Porušení těchto pravidel znamená porušení norem skupiny. Taková osoba, která porušuje daná a zaběhnutá pravidla, pak napříště bývá z komunikace vyloučena. Příkladem může být studie Theodora Caplowa o předávání informací za 2. světové války.

Caplow (1947) studoval šíření neoficiálních informací mezi vojáky v Pacifiku během 2. světové války. Ukázal, že válečné podmínky snižují jak celkovou míru zkraslování informací, tak i šíření falešných informací. Jedním z důvodů může být fakt, že v jednotkách byla důležitá vojácká prestiž – tedy pokud by někdo šířil falešné informace, napříště by byl z jakékoliv komunikace vyloučen. Tímto vznikala vysoká informační úroveň, která vedla k eliminování falešných a zkraslených informací či dezinformací. Caplow jasně ukázal, že jedinci zapletení do předešlých informačních nepřesností jsou ze šíření informací napříště vyloučeni (Caplow 1947, 301).

Gluckmanovo pojetí klevet jako nástroje sociální kontroly, udržujícího skupinu a její morální hodnoty, podporuje i výzkum Ellicksona a jeho kolegů (1991). Ellickson (1991, 232–233) ve svém výzkumu v malém farmářském okrese ukázal, že místní prosazují skupinové normy zejména skrze klevety. Podotýká, že někteří členové se specializují na šíření sociálně kontrolních informací, za což jsou odměňováni nejčastěji vyšším sociálním statutem. Navíc tím, že skupina drží při sobě, může dosáhnout mnohem větší míry sociální kontroly, než kdyby jedinci jednali jen sami za sebe, čehož si jsou ostatně jedinci do jisté míry vědomi, a proto se chovají spíše konformně.

Právě určitá blízkost mezi jedinci, známost, či dokonce přátelství, funguje v kontextu klevet jako skupinové pouto, skrze něhož se sdílejí normy, a tím ustanovují hranice pro rozlišo-

vání toho, kdo je vně skupiny a kdo mimo ní. Cizinci totiž klevetě již z její podstaty nemohou rozumět, čímž kleveta funguje jako způsob vyloučování outsiderů ze společenského života dané skupiny. Sdílením klevety totiž klevetící dává svému posluchači jakousi důvěru, avšak co začíná jako důvěrná výměna informací v soukromí, v případě klevety končí na skupinové úrovni, kde se stává vědomostmi, normami a sdílenými hodnotami.

KLEVETA JAKO INFORMAČNÍ MANAGEMENT

Robert Paine (1967, 281) oproti Gluckmanovi přišel s opačným názorem, a to s tím, že přestože klevety mohou stvrzovat skupinovou identitu, jejich funkce je vždy individuální. V jeho pohledu je kleveta čistě sobectvím, neboť je to jedinec, kdo klevetí, nikoliv skupina. Zmíněné je také ukázkou toho, že funkce klevet spočívající v udržení skupinových norem je problematická a skutečnou podstatu klevet pak musíme hledat v motivech jedinců, kteří klevetí.

Kleveta je Painem pojímána jako informační management (Paine 1967, 282), čímž se autor inspiroval u Ervinga Goffmana (1999) a jeho managementu dojmů. Klevetu považuje za druh neformální komunikace, jež slouží k prosazování a ochraně individuálních zájmů. I Paine však spatřuje v klevetě formu sociální kontroly, a to zejména tehdy, když slouží k udržování skupinového pocitu my. Takto může být neformální a nepřímou sankcí v situacích, kde nemůže být riskován otevřený a formální nátlak, nebo kde je nevýhodné nátlak učinit otevřenou a formální formou, nebo kde žádná jiná sankce není k dispozici. Slouží také k tomu, aby skupina jedince soudila.

Paine Gluckmana kritizuje zejména proto, že považuje za stěžejní komunitu, nikoliv jedince. Gluckman tak v jeho pohledu přisuzuje klevetícím jednotu jejich komunity jako hodnotný aspekt a vysvětluje regulaci klevet s odkazem k ochraně těchto hodnot. Jenže Paine mu oponuje (1967, 280), že právě podstata klevet a jejich cíl je spjat pouze a jenom s vlastními jedincovými zájmy. Tím zakládá svoji teorii o tom, že klevetící klevetěním prosazují pouze vlastní zájmy, tedy že jedinci klevetí a regulují klevety čistě ze sobeckého důvodu. Klevety jsou tak kulturním prostředkem, který klevetící jedinci využívají k prosazování vlastních (sobeckých) zájmů.

Paineho interakcionistické vysvětlení tak stojí proti Gluckmanově čistě funkcionalistickému pojetí, které vysvětluje latentní funkci klevet v mnoha sociálních jednotkách. Oproti tomu Paine vyzdvihuje vliv jedince a jeho úmyslu, tedy zejména management vlivu a management informací. Tato rozličná pojetí pak spojil Gilmore (1978, 78), který poukázal na to, že různé pohledy Gluckmana a Paineho jsou dány rozdílnými pojetími klevety jako takové, neboť oba zkoumali určité formy klevety – Gluckman kolektivní klevetu, Paine klevetu malých skupin – nikoliv však klevetu jako obecnou kategorii.

Paine, ale například i Emler, ukázali, že klevety také slouží k budování vlastního pozitivního obrazu u druhých a k získání individuálních benefitů. To podporuje evoluční hypotézu, podle níž se lidé snaží vylepšit si svůj vlastní status tím, že se pokoušejí ohrožit či podrýt pověst výše postavených členů sociální skupiny. Klevety tak slouží jako důležitý způsob ovlivňování informací o druhých, zejména těch, které mohou mít vliv na jejich reputaci, ale i na tu vlastní, neboť jedinec spolu s negativní klevetou často šíří (či se o to snaží) i pozitivní informaci o sobě samém. Avšak samotné klevetění s sebou nese to nebezpečí, že se člověk může dostat do obtížné situace a být pro šíření klevet považován za nemorálního. Člověk, který pomlouvá na veřejnosti jiné členy komunity před ostatními, může v jejich očích ztratit své společenské postavení (srov. Kandert 2004, 87).

FUNKCE KLEVET A DŮVODY PRO JEJICH ŠÍŘENÍ

Lidé klevetí z různých důvodů a v různých situacích. Jorg Bergmann (1993, 147) poukázal na tři sociální funkce klevet – kleveta jako prostředek sociální kontroly, kleveta jako mechanismus ochrany sociální skupiny a kleveta jako technika získávání informací. Tou hlavní funkcí je podle něj ochraňování skupinových norem a morálních hodnot. Nicméně jedinci často využívají klevety pro získávání informací a pro vylepšení vlastní pozice skrze poukazování na porušování akceptovaných společenských standardů a norem. Právě management reputace je v kontextu klevet důležitý, neboť lidé se snaží udržet si určitou pověst v rámci skupiny a také být na základě oné pověsti do budoucí skupinové spolupráce zapojeni. Velmi důležitá je tedy ta vlastnost klevety, že sociálně hodnotí – utváří pověst, čest, prestiž.

Odborná literatura (srov. např. Beersma a van Kleef 2012, 2644–2645) uvádí čtyři motivy pro šíření klevet:

- 1. Snaha o manipulaci s druhými a jejich ovlivňování. Tento motiv je nejčastěji veden nečestnými úmysly, což může být důvodem, proč mají klevety tak špatnou pověst.
- 2. Informování se a získávání nových informací. Podle Rosnowa a Fina (1976, 130) si mohou lidé klevetěním vyměňovat novinky, a tím utvářet sociální mapu prostředí, ve kterém žijí. Lidé také klevetí, aby si potvrdili své vlastní názory na sociální svět kolem sebe. Navíc v určitých situacích mohou být klevety jedinou možnou cestou, jak se k informaci dostat (Foster 2004, 84), zejména pokud je ona informace svou povahou nevhodná.
- 3. Zábava a rozptýlení. Právě zábavní motiv je důvodem, proč jsou tak populární klevety v televizi či bulvárním tisku. Ačkoliv to není kleveta v pravém slova smyslu, jelikož plně neodpovídá definici, jistě odpovídá zábavnímu motivu. Tento motiv také odkazuje k tomu, že sdílení klevet je často zábavné, příjemné, radostné (srov. např. Meyer Spacks 1982, 31). Krajní mezi pak zaujímá exhibicionismus a voyerství cizích soukromých životů.
- 4) Udržení sociálních norem. Tento motiv byl již podrobně rozebrán výše.

Kleveta může mimo jiné sloužit i jako pasivní odpor proti různým formám moci (to jsou často klevety vyrůstající ze závidivosti a žárlivosti) (Goodman a Ben-Ze'ev 1994, 5), a to zejména ve společnostech, které zažívají nějakou znatelnou sociální změnu, například v průběhu migrace (někdo se stěhuje do většího města a záhy ho druzí v rodné vsi/maloměstě pomlouvají, že se má lépe a přejímá městské „móresy“). Kleveta je tak často projevenou závidivostí. Závidist, jejíž podstatou je touha mít totéž co druhý, vzniká tehdy, když jedinec vnímá určitý rozdíl mezi tím, co má on a co má ten druhý, přičemž by chtěl mít to samé (Slaměnik 2011, 165). Závidivý člověk pak pocituje k tomu druhému nepřátelství a zakouší pocit nespravedlnosti. Tato emoce je odrazem jeho nízkého sebevědomí, nedostatku důvěry v sebe sama, pochybností o sobě samém,

pocitů vlastní méněcennosti (Parrott a Smith 1993, 906). Závist jako sociální emoce vzniká pouze v sociálním prostředí, neboť v něm dochází k určitému porovnávání. Obecně se lidé těžko smiřují s tím, že mají v životě méně úspěchů než osoby jim podobné, proto považují jejich úspěchy za nespravedlivé a domnívají se, že tyto osoby jsou nečestné (Slaměnik 2011, 165). To, že jedinec vidí, že někdo jiný je lepší a úspěšnější, je pro něj ponižující, a on tak chce bránit své sebehodnocení tím, že druhého pomlouvá. Pomluva je tak jakousi strategií pro zvládnutí vlastních pocitů méněcennosti.

Se závistí souvisí i další důležitá motivace pro šíření, a to sice zvýšení vlastního sociálního statusu, svého postavení ve společnosti. Kleveta může být i strategií, jíž jedinci užívají k tomu, aby si zajistili pozitivní image u druhých, pro své vlastní zájmy (Dunbar 1996; Emler 1994; Meyer Spacks 1985), neboť pro jedince je důležité, aby při srovnávání s ostatními členy dané skupiny byl zdůrazněn jeho vlastní úspěch. Kleveta je mocným nástrojem pro ovlivnění společenské reputace druhých. Barkow (1992) se domnívá, že informace, které by nás měly zajímat, jsou pouze ty o našich rivalích, přátelích, partnerech v sociální výměně či o výše postavených lidech, kteří na nás mají vliv a na něž dáme.

Motivem může být i kulturní učení (Baumeister et al. 2004, 113), neboť klevety pomáhají jedincům učit se tomu, jak se žije v daném kulturním okruhu, jaká zde panují pravidla. Klevety tak své posluchače vzdělávají v sociálních normách a v sankcích za jejich porušení a samy o sobě pak tyto normy a sankce stvrzují. Sdílení informací o ostatních lidech skrze klevety nejenže pomáhá lidem získat vhled do životů druhých, ale také do jejich vlastních, což autoři vnímají jako kulturní učení. Skrze tuto hypotézu lze vysvětlit i motiv varování ostatních členů skupiny ohledně jedince, který normy porušuje. Pojetí klevety jako prostředku pro kulturní učení poukazuje i na možné zvyšování statusu mluvčího. Ten je totiž vnímán jako expert na to, jak by se měli lidé chovat ve stávajícím sociálním prostředí.

V odborné literatuře nalezneme ještě motiv utužení vazeb s osobou, se kterou jedinec klevetí (Foster 2004, 85), tato funkce má však blízko k sociální zábavě a potěšení. Posledním motivem pak může být motiv terapeutický, kde kleveta figuruje jako ozdravující hovor: čím více se

dozvídáme o životech druhých, tím více i o tom našem, případně pak šíření klevety může být pro jejího šířitele úlevou.

KLEVETA JAKO SOCIÁLNÍ KONTROLA

Klevetou jako formou sociální kontroly se zabýval již na počátku 20. století Edward Ross (1901/1926), jenž se ve svém výzkumu zvláštěností kontaktů mezi různými sociálními skupinami mimo jiné zabýval i vlivem klevet na tyto kontakty. Kleveta je jím nahlížena jako zvláštní skupinový prostředek kontroly, který slouží k tvorbě a dodržování sociálního řádu. Navíc slouží i jako prostředek skupinové ochrany a k zajištění skupinové homogenity (tradiční my vs. oni)².

Ross byl silně ovlivněn Herbertem Spencerem a jeho organickou školou, hlásající, že společnost je podobna biologickému organismu a že pravidla sociálního vývoje jsou stejná jako u jakéhokoliv jiného živoucího organismu. Stejně jako lidský organismus má pak společnost několik orgánů, které fungují v jednotné harmonii a vykonávají různé nezbytně potřebné funkce. Tyto orgány společnosti pak plní různé funkce tak, aby společnost fungovala v harmonii. V tomto smyslu pak klevety silně ovlivňují takovouto spolupráci a jako neformální formy komunikace jsou efektivní a důležité zejména v rámci tvorby a posilování sociálního řádu ve společnosti. V tomto kontextu Ross ukazuje, že veřejné mínění slouží jako strážce morálky a funguje jako sankce za porušení norem a hodnot (Ross 1926, 94–95).

Stejného problému si povšiml Frederick Lumley, který se obdobně jako Ross zabýval vlivem klevet na kontrolu chování, rovněž je považoval za prostředek sociální kontroly (1925, 218). Klevety se podle něj objevují zejména v lokální komunitě, kde každý zná každého. Lumley pak klevetu vidí jako výraz popisující

2 Z etnografických výzkumů si lze povšimnout, že často ukazují boj různých skupin mezi sebou, zejména co se týče kontroly informací a politického boje. Členství v těchto skupinách je dáno přátelskými nebo příbuzenskými svazky. Skupina, která je zrovna u moci, se snaží kontrolovat veškeré informace, snaží se, aby se členové dané skupiny setkávali jen mezi sebou, nikoliv se členy druhé skupiny. Kontrola informací navíc souvisí i s mocí, tedy kdo má moc, má možnost ovlivňovat informace. Moc dává svému nositeli možnost šíření informací o sobě samém, tedy upravovat a kontrolovat si svůj vlastní obraz u ostatních (Kandert 2004, 201).

jedince, kteří obcházejí ostatní členy a šíří mezi nimi novinky (1925, 212). Je to jakýsi druh lokálních faktů a zajímavostí o osobních kvalitách a vztazích, obecně známých a často jízlivě komunikovaných, šířící se zejména skrze primární kontakty. Lumley ukazuje, že jakákoliv informace má dva aspekty – tisknutelný a netisknutelný. Ne všechny skutečnosti ohledně nějaké události lze vytisknout (Lumley 1925, 215), čímž existují dva paralelní kanály komunikace – tisknutelný a netisknutelný. Vzhledem k tomu, že jakákoliv informace se může šířit tak či onak, je těžké tyto kanály rozlišit a pojmy jako informace a kleveta vidí jako synonyma a jejich rozlišování jako ne-relevantní, ba nemožné.

Lumley také ukazuje motivy pro klevetění – jedním z nich je strach z izolace, druhým ješitnost a sebevědomí. Dále klevety mohou být i formou určité osobní úlevy, úlevy z vyzrazení tajemství, které jedinec nemusí ukryvat a dusit v sobě. Čtvrtým motivem je zvědavost, za páté pak touha po tom být součástí společenství a udržovat sociální solidaritu, jako šestý motiv jmenuje pomstu. V návaznosti na motivy uvádí i důsledky klevet (1925, 228n). V první řadě kleveta z jedinců vytváří vůdce, ale také je o přední pozici připravuje. Navíc konstruuje pověst, dobrou i špatnou, čímž může vytvářet a ovlivňovat veřejné mínění. Za druhé udržuje a posiluje morálku. Kleveta je také faktorem v produkci nereálného světa, je tím, co máme ve své mysli, ale co může být odlišné od světa aktuálního. Jenže ani v novinách neexistuje nic, co by kontrolovalo originalitu příběhu, pravdivost informace nebo výtvar fantazie. Toho si kupříkladu povšiml i Walter Lippmann (1998/1922, 171), když říkal, že tištěné záznamy sice do jisté míry kontrolují přehnanost něčí iluze, ale proti fámám (i klevetám) existuje jen malá nebo žádná možnost kontroly. Za čtvrté pak uvádí, že kleveta dokáže vytvářet či podporovat výstřední masové chování.

Klevety jako efektivní prostředek kontroly chování lze nejčastěji spatřit v malých uskupeních. Již Durkheim (1893/2004) si všiml, že existují standardy a hodnoty chování, které jsou závazné pro všechny členy skupiny. Jedinec, který je nenásleduje, je vyloučen či sankcionován. Taková situace byla znatelná zejména ve středověku³, kdy byla kleveta mocným prostřed-

kem sociální kontroly, která ovlivňovala chování lidí, kteří se báli její moci ničit reputaci (Merry 1984). Tradičně v předmoderních společnostech komunita bývala stěžejním elementem, individualita jedince jí byla ovlivňována (a potlačována), a on byl tak silně spjat se skupinou, do které patřil. Jedinec se tehdy neorientoval podle svých vlastních znalostí a schopností, ale dle orientace a tradic společenství, dle kolektivních dispozic a představ, z čehož také čerpal vlastní přesvědčení o tom, co je a co není pravda (Gurevič 1978). Pravda byla to, co za pravdu považovala komunita. Ta vytvářela jakousi lokální síť znalostí o každém jednotlivci v komunitě, působila na jeho život a ovlivňovala ho, například v tom smyslu, že se jedinec snažil, aby o něm ostatní mluvili dobře, nepomlouvali ho a nešířili o něm klevety, čemuž přizpůsoboval své chování.

Avšak mezilidské vztahy v moderních společnostech vypadají odlišně. Vyznačují se především silnou individualizací, kdy jedinci nemusí hrát předem stanovenou roli okolím, do kterého se narodili, ale rozhodují se sami za sebe a podle vlastního uvážení. Z hlediska mezilidských vztahů je důležité, že tradiční komunitní společenství bylo nahrazeno spíše městskými typy sídel, kde existuje mimo anonymitu řada typů sousedství a známostí, ze kterých si jedinec vybírá dle své vlastní vůle, zejména za účelem prosazování svých záměrů (Beck 2004). Zde si lze povšimnout rozdílu mezi vesnickým a městským způsobem společenského života, tedy v případě toho městského jakéhosi rezervovaného a lhostejného postoje, který může doprovázet odcizenost, čímž se oslabuje sociální kontrola, na druhou stranu zde vyniká svoboda, kterou člověk žijící na vesnici nemá, neboť je pod permanentní kontrolou rodiny nebo sousedů.

Poselství skryté v klevetě či to, o čem kleveta vypovídá, může samo o sobě sloužit ke změně chování. Jedinec vidí, že ostatní lidé nesouhlasí s určitým jednáním a vnímají ho negativně. Dostává tak signál, jaký důsledek by jeho případné nežádoucí jednání mohlo mít. Jedinec pak vidí, co se o deviantním jedinci říká, co o něm koluje za klevety, což může mít vliv na jeho vlastní rozhodnutí, zda se něčeho v bu-

3 Zejména středověk ale i nadále novověk se vyznačoval silným důrazem na komunitní mínění o jedinci. Komunita byla natolik silná, že její mínění, založené zejména na po-

mluvách a klevetách v ní se šířících, mělo znatelný vliv i u soudních přelíčení. Samozřejmě existovaly rozdíly v právu té které země, avšak do 16. století lze tento fenomén vystopovat i v tehdy za vyspělé považovaných zemích (srov. Fenster a Smail 2003).

doucnu záměrně dopustí, nebo se nevhodného jednání zdrží. Kleveta pak není jen kontrolou, nýbrž i prevencí. Již samotné vědomí toho, co si okolí bude myslet a že bude pomlouvat, jak budou vnímány určité skutky a jednání, to vše ovlivňuje jedincovo chování v tom smyslu, že se raději bude řídit přijatými standardy skupiny, aby byl stále jejím členem. Pokud kleveta vznikne a šíří se, dalším aspektem sociální kontroly je to, že členové skupiny ji nějak vnímají a hodnotí – jak říkal Bernard Hart (1916, 13) – kleveta je pak jakýmsi tvrzením, ke kterému každý další článek řetězu v procesu šíření přidává další tvrzení – a zde také vychází najevo buď souhlas, nebo nesouhlas s obsahem klevety, ale i s jeho hodnocením předešlých šířitelů.

Sociální kontrola také vychází ze skutečnosti, že klevety hrozí samotnému šířiteli sankcemi. Pokud se kdosi stane šířitelem klevety, nemůže si být vůbec jist tím, jakým způsobem na to budou reagovat druzí, její příjemci. Lidé se sice pokoušejí uspokojit svou zvědavost ohledně různorodých informací o třetí osobě, ale na druhou stranu osoba, která klevety šíří, ví, že ji to staví do trestuhodné a velmi vrtkavé pozice. Obava z ohrožení své vlastní pověsti a pozice je, jak již bylo několikrát řečeno, značně vysoká. Zde je právě vidět, že kleveta funguje i jako snaha vydobýt a udržet si své vlastní místo pod sluncem, snaha vypadat v očích druhých dobře. Tuto skutečnost lze zarámovat spolu s Ralphem Rosnowem (1977), jenž rozděluje společnost na dva druhy (v kontextu šíření klevet) – na ty s kulturou viny a na ty s kulturou studu (Rosnow 1977, 159–160). První z nich je k šířitelům klevet naprosto netolerantní, jakékoliv chování, byť zavrženíhodné, může být hodnoceno a diskutováno pouze a jen tehdy, pakliže je ona osoba diskusí přítomna. Ve druhém typu společnosti je naopak naprosto běžné, že chování osoby je propíráno za jejími zády.

Je zřejmé, že současná společnost se vyznačuje právě kulturou studu. Stud je spojován s negativním hodnocením jedince jinými při porušení sociálních konvencí, přičemž je spojován se ztrátou respektu u druhých. Může být však pocítován i při neslučitelnosti jednání s vlastními morálními zásadami (Slaměník 2011, 159). Stud je považován za stěžejní emoci sociálního života, za důležitou oporu sociálního řádu (Scheff 1988, 395). Stud jako sociální emoce je pocítován v důsledku selhání očekávaného sociálního nebo vlastního chování. Stud pak

zajišťuje sociální kontrolu bez vnějšího dohledu či jiné regulace chování. Scheff ukazuje, že lidé jsou většinou konformní zejména proto, že očekávají, že za svoji konformitu budou odměněni, v opačném případě budou potrestáni. Již sama konformita je podněcována systémem sankcí, a tak může být sociální kontrolou.

Účelem systému sociální kontroly je tedy upevňovat pocit jistoty, bezpečí, chránit společnost před deviacemi, před narušiteli hodnot a norem. Pokud někdo dané normy poruší, je potrestán nebo zavrhnut. S tím silně souvisí problematika viny. S vinou se poji emoce studu, neboť se stydíme, když cítíme, že jsme udělali něco, co je nemorální nebo právně zakázané, nepatřičné, opovrženímhodné, tedy něco, jež je obecně pokládáno za odsouzeníhodné.

Pocity studu či zakoušení trapných a ponižujících situací hrají důležitou sociální roli v každodenním životě. Řečeno s Goffmanem (1999, 57), jedinec je v podstatě hercem, který odehrává svůj život na jevišti. Na jednu stranu je herec lidská bytost, avšak na druhou od něj společnost vyžaduje, aby se choval jako divadelní postava, již ztvárňuje, tedy aby hrál své sociální (společností očekávané) role. V konečné podstatě společnost od jedince očekává, že bude každodenně pro druhé hrát divadlo, předvádět se, aby jí byl přijat. Avšak hraním divadla je riskováno rovněž odmítnutí, pojení se s pocity studu, ztrapnění, ponížení. I takovéto společenské očekávání můžeme nazvat sociální kontrolou, neboť člověk si je vědom rizika odmítnutí a pocitů, které v případném nezdaru budou následovat. Toto uvědomování si jakéhosi systému emocí, kterým se jedinec podřizuje (srov. Schaff 1988, 396) je neviditelné, ale má znatelný sociální vliv.

KLEVETA JAKO TREST ZA NESOCIÁLNÍ CHOVÁNÍ

Šíření různých informací, které mohou ovlivňovat pověst jedince, člena skupiny, skrze klevety, je široce rozšířenou, účinnou a nenákladnou formou trestu. Výzkumy ukazují, že zejména negativní kleveta funguje jako levná neformální sankce, která je široce přijímanou a preferovanou metodou trestu (Ellickson 1991, 243), a rovněž ukazují (Feinberg et al. 2012), že negativní chování jedince motivuje ostatní jedince ke klevetění o přestupku daného člena skupiny. Sdílením takovéto informace jsou pak ostatní jedinci schopnější efektivněji spolupracovat a udržovat sociální kontrolu a řád. Sami pak

vyzdvihují specifickou roli klevet jako účinnou a široce rozšířenou formu trestu (Dunbar 1996; Feinberg et al. 2012). Klevety totiž plní funkci zabezpečení spolupráce ve skupině, a to tak, že jsou prostředkem pro šíření informace o pověsti jedince, která varuje ostatní členy o narušiteli norem a navádí je, aby se mu vyhýbali a byli před ním na pozoru, což navíc zvyšuje různé podněty ovlivňující narušitelovu reputaci, které nadto odrazují ostatní jedince od toho, aby se chovali antisociálně (Feinberg et al. 2012; Willer et al. 2010, 324). Klevety tedy mohou odrazovat od antisociálního chování – jedinci, pokud vědí, že jsou pozorováni, se spíše chovají dle sociálních norem, a to proto, aby nebyli pomlouváni (Feinberg et al. 2012, 25).

Kleveta podporuje skupinovou spolupráci tím, že svoji podstatou spojenou s prostředky sociálního vyloučení umožňuje výběr pouze vhodných partnerů, neboť pokud je jedinci známo, že někdo druhý spáchal v minulosti něco špatného a nepatřičného, bude si na něj propříště dávat pozor a tento fakt pak následně používá jako návod pro výběr interakcí – vybírá si pouze ty, se kterými chce spolupracovat, na ostatní si dává pozor (Feinberg et al. 2014, 2). Týká se spolupráce, mnoho experimentálních výzkumů odhalilo propojení mezi klevetami a spoluprací, neboť kleveta nepřímo umožňuje vzájemnou výměnu informací jakékoliv povahy a zabraňuje využívání či zneužívání druhých, čímž funguje i jako jakýsi varovný signál (Beersma a van Kleef 2011; Feinberg et al. 2012; Feinberg et al. 2014).

Výzkumy také ukazují, že pokud je jedinec svědkem nepřijatelného chování, pociťuje potřebu sdělit to ostatním, a právě klevety jsou v tomto kontextu formou negativní odpovědi a trestem zároveň (Feinberg et al. 2012). Pokud jedinec spatří jiného chovat se nepřijatelně, pociťuje silnou potřebu někomu se s tím svěřit. Zde může být spatřen terapeutický vliv klevet, neboť jedinci může přinést úlevu již ta skutečnost, že může informaci varovat ostatní, navíc si jejím šířením může ulevit od vlastních zažívaných negativních pocitů (Willer et al. 2012, 326–327). To samé ostatně ukázal Feinberg (2011), jenž zjistil, že jedinci, kteří jsou svědky antisociálního chování, jsou pod vlivem negativního afektu, a tím spíše sdílejí informace o antisociálním jedinci, neboť oním sdílením se redukuje jimi pociťovaný negativní afekt. Jedinci, kteří byli svědky takového chování, jsou více prosoci-

álně orientovaní a jsou více motivováni k participaci na šíření klevet (Feinberg et al. 2011, 2). Čím větší negativní afekt jedinec zažívá, tím větší je jeho zapojení do prosociálních klevet. Prosociální klevety jsou podle autorů důležité, neboť sdílení negativního hodnocení o určité osobě, která se chová nepřístojně, ostatní spojuje, navíc tím skupina monitoruje a kontroluje své členy a detekuje antisociální chování (Feinberg et al. 2011, 5).

Vliv klevet však záleží také na vlastnostech skupiny: pokud je skupina malá a všichni se znají, tím spíše na jedince dopadá negativní vliv klevet, a tím více klevety slouží jako trest. Klevety jsou tak odpovědí na antisociální chování, které zároveň trestá a sociálně kontroluje. Ukazuje také, že klevety mohou kleveticimu přinášet různé benefity – být tím prvním, který odhalil špatné, nemorální chování, jistě slouží k upevnění jedincovy pozice ve společenské hierarchii. Zde je vidět, že jde i o problematiku moci a dominance vědění, neboť vědění je moc a znalosti o druhých lidech znamenají moc nad nimi. To je například zcela jasně vidět u dětí, kteří se škádli větou „vím něco, co ty ne, heč“.

Klevety jsou také nástrojem pro řešení sociálních dilemat, případně mohou být i katalyzátorem sociálních procesů (Meyer Spacks 1982, 21). Klevety zahrnují jak fakta, tak i interpretace jich samých, jsou to fakta organizovaná do příběhů, příběhů v osobní historii jedince (Meyer Spacks 1982, 30). Kleveta má v tomto směru totiž i odstrašující účinek (Feinberg et al. 2011, 37), jehož důsledkem je to, že jedinci spolu více spolupracují, pokud například vědí, že jejich spolupracovník o nich potencionálně může klevet a pomlouvat je. Vědomí toho, že jedinec může být pomlouván, má velký vliv zvláště na ty, kteří jsou nejvíce sobečtí a jde jim jen o vlastní zisky. Feinbergův experiment také ukazuje, že lidé mají tendenci více participovat na něčem, co se týká veřejného dobra, avšak pouze za podmínky, že z toho pro ně vyplývá větší status a prestiž. Řešení sociálních dilemat spočívá i v tom, že poukazuje na sobecké chování a egoistické jedince (Beersma a van Kleef 2011).

Feinberg s ostatními kolegy tedy přednesl prosociální hypotézu klevet, v níž ukazuje, že klevetění je silně prosociálně motivováno. Základním motivem pro jejich šíření je pomáhat ostatním vyhnout se tomu, aby byli terčem antisociálního chování, využívání a manipulace ze

strany druhých. Kleveta se je tedy snaží ochránit a varovat před zneužíváním a manipulací druhými (Feinberg et al. 2011, 36; Feinberg 2014). Příjemci prosociálních klevet se v konečném důsledku posleze budou spíše vyhábat interakci se sobeckou osobou a raději pro jakoukoliv interakci zvolí jedince s pozitivnější pověstí.

ZÁVĚREM

Klevety hrají důležitou sociální roli – kontrolují chování členů skupiny a ochraňují její identitu. Pomáhají odkrývat přetrvávající hodnoty a morální normy ve skupině, pomáhají jedincům identifikovat se se skupinou a vidět sebe sama jako člena určité skupiny. Klevety nadto trvají na dodržování určitých pravidel chování, čímž jsou schopny jistým způsobem zabraňovat či umenšovat vznik konfliktů a jiných nežádoucích jevů.

Kleveta jako prostředek sociální kontroly vždy sehrávala velkou roli v malé, stabilní homogenní skupině nebo společnosti. S příchodem moderní společnosti však byly neformální prostředky sociální kontroly nahrazeny institucionalizovanými, formálními sociálními kontrolami, jako jsou soudy nebo policie. Individualizace lidí v moderní společnosti umožňuje únik do anonymity, ve které jsou si lidé často neznámí a cizí, což snižuje efekt klevet jako nástroje sociálního řádu a sociální kontroly. Merry (1984, 88–92) ukázala, že mobilita jednotlivců, kteří mají mnoho sociálních vazeb mimo lokální komunitní síť, snižuje dopady klevet, které tak mají v nynějších společnostech charakterizovaných vysokou individualizací a formalizací sociální kontroly menší vliv než v těch jim předcházejících. Avšak dnes se kleveta jakožto neformální prostředek sociální kontroly stává důležitější zvláště v komparaci s jinými prostředky komunikace, protože plní signifikantní roli sociální identity a sociální kontroly (zejména v souvislosti se sociální stratifikací, kdy přicházejí v úvahu různé etnické minority, národní a rasové aspekty, skupiny s různými zájmy snažící se vydobýt si své místo pod sluncem, a získat tak identitu) (srov. Baumgartner 1984).

Lze tak oponovat, že by klevetění bylo nástrojem sociálního řádu a sociální kontroly pouze v dřívějších dobách, neboť podstata klevety je stále tatáž, avšak dnes její vliv zaniká spolu s individualizací, nezávaností na komunitu, na jedno místo. Je tedy třeba uznat, že podmínky se v dnešní společnosti značně změnily, a je třeba klevetu jako sociální kontrolu nahlížet

jinak (Bergmann 1993, 140n). Kupříkladu Bergmann ukazuje, že tvrzení, že kleveta je nástrojem sociální kontroly, není nic jiného než přeformulování obecné sdíleného názoru, že klevety mohou zničit něčí reputaci, ale také kontrolovat konformní chování. (...) Takto pak můžeme říci, že tvrzení, že kleveta je prostředkem sociální kontroly, bude platné tak dlouho, dokud jí lidé budou ve svém každodenním životě ochotni naslouchat, důvěřovat jí, spoléhat se na ni a pod jejím vlivem jednat (Bergmann 1993, 144).

I v moderních společnostech je vliv klevet značný, přestože závisí na struktuře skupiny, ve které se objevují. Všude tam, kde existuje určitá sociální a informační síť se schopností sociální kontroly, se objevují i klevety, ale s tím, že jejich vliv je různorodý. Jejich funkce ve společnosti tkví v tom, že veškeré každodenní situace a také neustálý tok informací uvnitř sociální sítě je třeba vyhodnocovat, aby bylo jedincům pomůženo odhalovat smysl a podstatu okolního světa, v němž žijí. Informační síť je vytvářena nejen pozorováním ostatních a dohady, jimiž si lidé vysvětlují chování druhých, ale i spoustou konkrétních informací, které jsou získávány v rámci každodenního společenského styku (Kandert 2004, 97). Lidé si pak na základě takto posbíraných informací a obecných znalostí konstruují obraz událostí či jednotlivců tak, že si v podstatě domýšlejí, co se asi tak stalo či jak to asi tak bylo. Jak ukazuje Dunbar (2004, 100), bez klevet by neexistovala společnost, neboť ty tvoří její jádro. Klevety jsou tak tím, co dělá společnost takovou, jakou ji známe.

POUŽITÁ LITERATURA

- Barkow, Jerome. 1992. "Beneath New Culture is Old Psychology: Gossip and Social Stratification." In *The Adapted Mind*, ed. Jerome Barkow, Leda Cosmides a John Tooby, 627–637. Oxford: Oxford University Press.
- Baumeister, Roy, Liqing Zhang a Kathleen Vohs. 2004. "Gossip as Cultural Learning." *Review of General Psychology* 8 (2): 111–121.
- Baumgartner, M. 1984. "Social Control in Suburbia." In *Toward a General Theory of Social Control, Vol. 1: Fundamentals*, ed. Donald Black, 79–104. Orlando: Academic Press.
- Beck, Ulrich. 2004. *Riziková společnost*. Praha: SLON.
- Beersma, Bianca, Gerben van Kleef. 2012. "Why People Gossip: An Empirical Analysis of Social

- Motives, Antecedents, and Consequences.” *Journal of Applied Social Psychology* 42 (22): 2640–2670.
- Bergmann, Jorg. 1993. *Discreet Indiscretions: The Social Organization of Gossip*. Transaction Publisher.
- Caplow, Theodore. 1947. “Rumors in War.” *Social Forces* 25 (3): 298–302.
- Cox, Bruce. 1970. “What is Hopi Gossip About? Information Management and Hopi Factions.” *Man* 5 (1): 88–98.
- Cuonzo, Margaret. 2008. “Gossip: An Intention-Based Account.” *Journal of Social Philosophy* 39 (1): 131–140.
- Dunbar, Robin. 1996. *Grooming, Gossip, and the Evolution of Language*. London: Faber and Faber.
- Dunbar, Robin. 2004. “Gossip in Evolutionary Perspective.” *Review of General Psychology* 8 (2): 100–110.
- Durkheim, Emile. 2004. *Společenská dělba práce*. Brno: CKD.
- Ellickson, Robert. 1991. *Order Without Law: How Neighbors Settle Disputes*. Cambridge: Harvard University Press.
- Emler, Nick. 1994. “Gossip, Reputation and Social Adaptation.” In *Good Gossip*, ed. Robert F. Goodman a Aaron Ben-Ze’ev, 119–140. Lawrence: University Press of Kansas.
- Feinberg, Matthew, Robb Willer, Jennifer Stellar a Dacher Keltner. 2011. „*The Virtues of Gossip: Reputational Information Sharing as Prosocial Behaviour*.” Viděno 20. ledna 2015. <http://www.luisarroyo.com/wp-content/uploads/2012/03/THE-EXISTENCE-AND-DYNAMICS-OF-PROSOCIAL-GOSSIP.pdf>
- Feinberg, Matthew, Joey Cheng a Robb Willer. 2012. “Gossip as an effective and low-cost form of punishment.” Commentary/Guala: Reciprocity: Weak or Strong? *Behavioral and Brain Sciences* 35 (1): 25.
- Feinberg, Matthew, Robb Willer a Michael Schultz. 2014. “Gossip and Ostracism Promote Cooperation in Groups.” *Psychological Science* 1–9.
- Fenster, Thelma, Daniel Lord Smail. 2003. *Fama. The Politics of Talk and Reputation in Medieval Europe*. Ithaca: Cornell University Press.
- Foster, Eric. 2004. “Research on Gossip: Taxonomy, Methods, and Future Directions.” *Review of General Psychology* 8 (2): 78–99.
- Gluckman, Max. 1963. “Gossip and Scandal.” *Current Anthropology* 4 (3): 307–316.
- Goffman, Erving. 1999. *Všichni hrajeme divadlo. Sebe prezentace v každodenním životě*. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon.
- Goodman, Robert, Aaron Ben-Ze’ev. 1994. *Good Gossip*. University Press of Kansas.
- Grosser, Travis, Virginia Lopez-Kidwell a Giuseppe Labianca. 2010. “A Social Network Analysis of Positive and Negative Gossip in Organizational Life.” *Group & Organization Management* 20 (10): 1–36.
- Gurevič, Aron. 1978. *Kategorie středověké kultury*. Praha: Mladá fronta.
- Hart, Bernard. 1916. “The Psychology of Rumour.” *Proceedings of the Royal Society of Medicine. Section of Psychiatry* 9: 1–26.
- Kandert, Josef. 2004. *Každodenní život vesničanů středního Slovenska v šedesátých až osmdesátých letech dvacátého století*. Praha: Karolinum.
- Lippmann, Walter. 1998. *Public Opinion*. New Brunswick, London: Transaction Publishers.
- Lumley, Frederick. 1925. *Means of Social Control. The Century*.
- Merry, Sally. 1984. “Rethinking Gossip and Scandal.” In *Toward a General Theory of Social Control. Volume 1: Fundamentals*, ed. Donald Black, 271–302. Orlando: Academic Press.
- Meyer Spacks, Patricia. 1982. “In Praise of Gossip.” *The Hudson Review* 35 (1): 19–38.
- Paine, Robert. 1967. “What is Gossip About? An Alternative Hypothesis.” *Man* 2 (2): 278–285.
- Parrot, Gerrod, Richard Smith. 1993. “Distinguishing the Experiences of Envy and Jealousy.” *Journal of Personality and Social Psychology* 64 (6): 906–920.
- Rosnow, Ralph. 1977. “Gossip and Marketplace Psychology.” *Journal of Communication* 27 (1): 158–163.
- Rosnow, Ralph. 1988. “Rumor as Communication: a Contextualist Approach.” *Journal of Communication* 38 (1): 12–28.
- Rosnow, Ralph. 1991. “Inside Rumor: a Personal Journey.” *American Psychologist* 46 (5): 484–496.
- Rosnow, Ralph, Gary Alan Fine. 1976. *Rumor and Gossip. The Social Psychology of Hearsay*. New York: Elsevier.
- Ross, Edward Alsworth. 1926. *Social Control: a Survey of the Foundations of Order*. London: Macmillan.
- Scheff, Thomas. 1988. “Shame and Conformity: The Deference-Emotion System.” *American Sociological Review* 53: 395–406.
- Slaměník, Ivan. 2011. *Emoce a interpersonální vztahy*. Praha: Grada.
- Willer, Robb, Matthew Feinberg, Kyle Irwin, Michael Schultz a Brent Simpson. 2010. “The Trouble with Invisible Men: How Reputational Concerns Motivate Generosity.” In *The Handbook of the Sociology of Morality*, ed. Steve Hitlin a Stephen Vaisey, 315–330. New York: Springer.